

УДК 378.011.3.015.31:62/64

Валентина Титаренко,
Лідія Охріменко

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Стаття присвячена проблемам, теоретичним та практичним аспектам формування загальнокультурної компетентності при підготовці майбутніх учителів трудового навчання, які дають змогу краще визначити рівень і якість їх професіоналізму. Автором визначено, що найбільшою цінністю учителя є такі загальнолюдські якості як гуманізм, чесність, доброта, професіоналізм, внутрішнє самовдосконалення.

У статті простежено поєднання загальнокультурної компетентності із вивченням історії українського костюма, що мають ряд особливостей, які пов'язані із фаховою діяльністю підготовки майбутнього вчителя трудового навчання та технологій.

Особливу увагу приділено поняттям «культура», «педагогічна культура», «загальна культура».

Ключові слова: компетенція, компетентність, загальнокультурна компетентність, учитель, трудове навчання.

The article is devoted to the problems, theoretical and practical aspects of the formation of general cultural competence in the preparation of the future teachers of labor education, which make it possible to determine better the level and quality of their professionalism. The author determines that the greatest values of the teacher are such universal human qualities as humanism, honesty, kindness, professionalism, inner self-improvement.

The article traces the combination of general cultural competence with the study of the history of Ukrainian costume, with a number of features that are related to the professional training of the future teacher of labor education and technology.

The special attention is spared concepts «culture», «pedagogical culture», «general culture».

The idea that the general cultural competence is formed in the process of world and general culture is substantiated. The formed competence gives an opportunity to explore the culture of a certain people, to raise interest, tolerance to the values of the Ukrainian people, as well as the upbringing of patriotism, respect for traditions.

The State Standard of Basic and Complete General Secondary Education is analyzed, which defines the general concepts related to this study, namely «general cultural competence».

It is taken into account that the future teacher of labor education should be able to apply certain forms, methods and means related to culture, as well as to find the relationship between them.

The author has traced that the general cultural competence covers all the ethical, aesthetic, religious, knowledge that each person must possess in modern society. After all, every teacher of labor education should be able to implement it in their professional activities. which is a successful result of his pedagogical work.

Keywords: *competency, competence, general cultural competence, teacher, labor education.*

Головним завданням закладів вищої освіти є підготовка майбутнього компетентного вчителя трудового навчання, який володіє цінностями вищої освіти, моральними, духовними, патріотичними якостями, самостійно удосконалюється та розвивається. Тому на перший план виступає загальнокультурна компетентність, яка розглядається в освітній галузі зі спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології). Загальнокультурна компетентність включає в себе особливості національної, духовної культури, звичаїв, традицій українського народу, значення науки у суспільному житті, а також її вплив на оточуючих. Адже майбутні вчителі трудового навчання повинні розширювати досвід, знання та вміння засобами загальнокультурної компетентності, при цьому передаючи їх учням.

Учитель повинен бути талановитим в усьому, не лише у своїй професійній діяльності, а й вміти спілкуватися з оточуючими, бути вірним, відданим своїй Батьківщині, володіти культурою спілкування, добротою, бути толерантним, прагнути до саморозвитку, розумітися в традиціях і звичаях не тільки українського народу, а й інших народів світу.

Формування загальнокультурної компетентності у процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання на сьогодні є недостатньо висвітленим у наукових дослідженнях і потребує теоретичного і практичного розгляду.

Досліджуючи особливості загальнокультурної компетентності, помітна велика кількість науковців, педагогів, які займалися проблемою її формування.

Формуванню загальнокультурної компетентності в освітній галузі з різних спеціальностей присвячені праці: Дебасенюк О. А., Крутенко О. В., Шумілова І. Ф., Яблоков С. В., Яковлева М. Л.

Зокрема, Дебасенюк О. А. розглядає загальнокультурну компетентність, її сутність та підходи [3, с. 5–10]. Крутенко О. В. у своєму науково-методичному посібнику звертає увагу на теоретичні аспекти, методичні засади та особливості формування загальнокультурної компетентності [5].

Класики-педагоги у своїх працях розглядали формування загально-

культурної компетентності у процесі підготовки майбутніх учителів. Цій проблемі присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних педагогів, серед них: Дистервег А. В., Коменський Я. А., Макаренко А. С., Песталоцці І. Г., Сухомлинський В. О., Ушинський К. Д. та інші.

Результати дослідження підтверджують, що питання, які пов'язані із підготовкою майбутніх учителів трудового навчання, враховуючи його професійні якості, знання, уміння, навички, на сьогодні мають свої певні корективи, адже з часом ця проблема набуває сучасного характеру, і розглядається відповідно до вимог сьогодення. Так, серед сучасних науковців, які досліджували дану проблематику є: Борисова Т. М., Галамбош Г. В., Демиденко Т. М., Кардаш Н. В., Корець М. С., Мадзігон В. М., Оршанський Л. В., Палагейченко М. Л., Ткачук С. І., Титаренко В. П. та інші.

Метою статті є характеристика та значення загальнокультурної компетентності, особливості її формування під час підготовки майбутнього вчителя трудового навчання.

Реалізація компетентнісного підходу у процесі підготовки майбутнього вчителя трудового навчання вимагає виховання самостійних, ініціативних, відповідальних громадян, які володіють педагогічною етикою, витримкою, вмінням самостійно розвиватися, орієнтуватися у суспільному житті. Дотримуючись цих завдань, формуються професійні якості і творчі здібності у процесі підготовки майбутнього вчителя трудового навчання.

Перш ніж розглянути основні теоретичні і практичні аспекти формування загальнокультурної компетентності, потрібно визначити, що являє собою педагогічна компетентність учителя.

Педагогічна компетентність учителя – це єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності [4].

Компетентність розглядається міжнародними організаціями – ЮНЕСКО, Радою Європи, Організацією європейського співробітництва та розвитку, Міжнародним департаментом стандартів [2, с. 10–16], а також широко використовується в освітньо-професійній програмі підготовки бакалавра, магістра з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології).

Для того, щоб охарактеризувати загальнокультурну компетентність потрібно розглянути поняття «культура», адже вона є осередком формування особистості. Культура охоплює основні прояви людських властивостей, її якостей, освіченості, духовності, а головне – культурного саморозвитку.

Поняття «культура» протягом багатьох років змінювало свою сутність. Воно розглядалося римськими письменниками і політичними діячами, грецькими і китайськими філософами, французькими теоретиками.

Термін «культура» охоплює різні аспекти людської діяльності.

Титаренко В. у своїй дисертаційній роботі аналізує поняття «культура» різних філософів, а саме: «Просвітитель Йоганн Гердер (1744–1803) робить висновок, що культура людства існує в різноманітні типів і форм, що з часом змінюються, утворюючи при цьому духовну еволюцію людини. Розглянувши звичаї та традиції різних народів, він приходить до висновку, що культура – це поступовий розвиток духовного світу людства в цілому, розкриття здібностей людського розуму» [7, с. 40].

В українському педагогічному енциклопедичному словникові визначено, що культура (від лат. *cultura* – виховання, освіта, розвиток) – сукупність практичних матеріалів і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивності діяльності [1, с. 248]. На нашу думку, дане визначення є найбільш характерним для загальнокультурної компетентності.

Сама культура існує у двох видах – матеріальна і духовна. Матеріальна культура включає в себе культуру праці, культуру побуту, культуру особистості та інше, а духовна – містить в собі пізнавальну, моральну, художню, правову, педагогічну та інші культури. І тому загальнокультурна компетентність майбутнього вчителя трудового навчання формується через педагогічну культуру.

Педагогічна культура – сукупність досягнень в галузі навчання і виховання [1, с. 349]. Вона дає уявлення про те, який має бути майбутній фахівець в освітній галузі.

Подаючи трактування загальнокультурної компетентності, потрібно зрозуміти, що таке «загальна культура».

Загальна культура – це не просто всеосяжність і різносторонність людини. Загальну культуру найчастіше визначають за допомогою таких понять як «духовність» та «інтелігентність».

Духовність характеризується не лише освіченістю, нормами культури, але й включає в себе вдосконалення і переосмислення свого внутрішнього світу, розширення свого кругозору.

Щодо інтелігентності, то вона виступає як якість культури людини. Інтелігентною може бути не лише людина, яка здобула вищу освіту, і при цьому володіє певними професійними знаннями і вміннями. Вона проявляється в умінні чесно сперечатися, вмінні захоплюватися своїми досягненнями, але не показуючи це на люди. Інтелігентна людина повинна нести відповідальність за свої вчинки, вміти правильно ставити перед собою життєві цілі, завдання, і при цьому досягати їх.

Згідно з поглядами різних науковців, то загальна культура майбутніх учителів повинна мати такі критерії як гуманність – вміти поважати тих, кого навчають, завжди надавати педагогічну допомогу, бути інтелігентним, справедливим, чесним, гідним, працьовитим, володіти високим рівнем інтелекту, ерудицією, а також постійно розвиватися і

вдосконалювати свої знання.

Майбутній учитель трудового навчання повинен розуміти, що являє собою загальна культура, адже вона є одним із головних чинників формування загальнокультурної компетентності.

Згідно з Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, то загальнокультурна компетентність має на меті оцінити основні досягнення національної, світової культури, розумітися і орієнтуватися у культурному та духовному просторі сучасного суспільства, при цьому застосовувати методи самовиховання, які орієнтовані на загальнолюдські здібності [6].

Аналізуючи історичний аспект загальнокультурної компетентності, Шумілова І. дотримується такої думки, що термін «загальнокультурна компетентність» має широке значення і застосовується у різних сферах наукової діяльності, а саме: педагогіці, психології, аксіології, соціології, культурології тощо. І тому спираючись на досвід зарубіжних і вітчизняних науковців, вона стверджує, що в процесі підготовки майбутніх учителів повинна сформуватися професійна значуща якість, яка виступає як загальнокультурна компетентність. І це дає змогу краще оволодіти певними навиками, уміннями у сфері загальнокультурної компетентності [8, с. 104–114].

На думку М. Яковлевої, поняття «загальнокультурна компетентність» виступає як єдність набутих знань, умінь і навичок, досвіду, що забезпечують соціальні і індивідуальні цінності кожної особистості. Також загальнокультурна компетентність – це інтеграційна характеристика особистості, що поєднує мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та емоційно-почуттєвий компоненти, визначає здатність особистості орієнтуватися у сучасному соціокультурному просторі й долучатися до взаємодії з іншими членами суспільства. М. Яковлева спирається на те, що загальнокультурна компетентність прогнозує етико-гуманістичну спрямованість, мотиви, цілі, ціннісні орієнтації, але при цьому потрібно наполягати на наявності певного обсягу знань, умінь, форм і способів їх використання в умовах, адже вони мають властивість протягом певних років, століть, постійно накопичуватися і змінюються. І тому, на її думку, основною метою формування загальнокультурної компетентності є володіння культурою людства й уміннями використовувати цей культурний досвід у взаємодії з іншими членами суспільства [9, с. 162].

Загальнокультурна компетентність формується на основі світової і вітчизняної культури. Сформована компетентність у майбутніх учителів трудового навчання дає можливість аналізувати й оцінювати певні досягнення світової науки і культури взагалі, орієнтуватися у сучасному культурно-освітньому просторі.

Майбутній учитель трудового навчання повинен вміти застосовувати певні форми, методи і засоби, які пов'язані із культурою, а також

знаходити взаємозв'язок між ними. Вміти застосовувати методи самовиховання, які орієнтовані на систему загальнолюдських, національних та індивідуальних цінностей для розробки й реалізації стратегій і моделей поведінки. Головною особливістю формування загальнокультурної компетентності є використання рідної мови, а також доцільне застосування мовленнєвих навиків, норм мовної поведінки, культури.

Загальнокультурна компетентність має тісний зв'язок із культурою, і тому її розвиток у процесі підготовки вчителя трудового навчання передбачає формування толерантної поведінки, моральних якостей, а головне – ознайомлення із культурою українського народу, збереженням та розвитком традицій національного вбрання українців, досягненнями національної науки, визначними подіями, що відбулися на території України.

Сучасний вчитель трудового навчання повинен володіти загальнокультурною компетентністю, це показує рівень розвитку культури вчителя, сутність компетенцій, які пов'язані із відповідальністю, розумінням культурних надбань різних народів світу. Загальнокультурна компетентність охоплює всі етичні, естетичні, релігійні знання, якими повинна володіти кожна людина у сучасному суспільстві.

Отже, формуючи загальнокультурну компетентність майбутніх учителів трудового навчання, очікується прояв знань, які орієнтовані на культурні цінності, традиції та звичаї народу, що проявляються, а головне – орієнтуються в загальнолюдських, морально-етичних цінностях. Загальнокультурна компетентність включає в себе міжособистісні стосунки, власну поведінку, повагу до інших. Кожен вчитель трудового навчання повинен вміти впроваджувати її в свою професійну діяльність, адже вона є успішним результатом його роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. 2-ге вид., допов. й виправ. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
2. Дубасенюк О. А. Компетентнісний підхід у професійній підготовці вчителя. *Формування естетичної компетентності особистості засобами народознавства*: зб. наук. праць молодих дослідників / [за заг. ред. О. С. Березюк, Л. О. Глазунової]. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. С. 10–16.
3. Дубасенюк О. А. Загальнокультурна компетентність: сутність та наукові підходи. *Формування загальнокультурної компетенції майбутніх фахівців*: зб. наук. праць молодих науковців / [за ред. О. С. Березюк, О. М. Власенко]. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. С. 5–10.
4. Компоненти професійної компетентності вчителя. URL: <http://journal>.

- osnova.com.ua/article/43888 (дата звернення: 26.04.2018).
5. Крутенко О. В. Формування загальнокультурної компетентності учнів загальноосвітнього навчального закладу відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів: наук.-метод. посіб. Черкаси: ЧОПОПП, 2014. 68 с.
 6. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. Київ: Кабінет Міністрів України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p> (дата звернення: 28.04.2018).
 7. Титаренко В. П. Теорія і практика формування естетичної культури майбутніх учителів трудового навчання засобами українських народних промислів: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04. Полтава, 2008. 507 с.
 8. Шумілова І. Ф. Історичний аспект питання загальнокультурної компетентності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. / [редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя, 2013. Вип. 32(85). С. 104–114.
 9. Яковлева М. Л. Формування загальнокультурної компетентності студентів економічних спеціальностей вищих технічних навчальних закладів: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.03. Кіровоград, 2012. 302 с.